

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. V. Legislator Magistratus est, aut tota Respublica.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

ardua ieiunia, aut perpetuam castimoniam præcipere potest. Legis tamen per accidens potest obiectum esse. Ut cum ea præcipiuntur, quæ eiusmodi opera expōcunt, aut sine illis effici non possunt.

CAPUT V.

Legislator magistratus est aut tota Respublica.

Supremum
numen leges
condere po-
test.

§. 1. **N**EMINI vnquam in mentem venit dubitare, diuinam maiestatem cui summum ius est in omnes creaturas, posse arbitrio suo leges condere. Cuius enim est potentia creandi, eiusdem est gubernationis tota iurisdicção. Ecce enim Deus excelsus, & non est similis illi in legislatoribus. Job. 35. 22. Eius etiam in lege ferenda summa est bonitas, de qua Propheta cecinit; Etenim benedictionem dabit legislator: ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. Eius legem omnes venerari, nemo iudicare debet. Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex. Vnus est legislator, & iudex qui potest perdere, & liberare. Iacob. 4. 11.

Lex Dei a
rebus.

§. 2. Hominum plerique qui legibus primo reipublicas fundarunt, vel leges à Deo acceperunt, vel accepisse mentiti sunt. Abrahā, Moyses diuinis colloquiis, & oraculis moniti leges posteris dederunt. Eorum emulatione, præfici vniuersis imperatoria religionis fictione, vel ad verum Deum, vel numina commentitia inuentionem legum nouarum retulerunt.

Legislatores
finxerūt le-
gum aucto-
res deos.

Hieroboam nouum regnum superstitione fundare coactus est. Numa Agerie nocturnos congressus simulauit. Plutarch in Numa. Hal. car. Val. l. 1. c. 2. Lycurgus eadem arte Spartanis, & Cretensibus imposuit; Lacedæmone legum auctorem finxit Apollinem, in Creta vero Iouem. Nec aliter Minos, qui successu noui cuiusque anni in speleū, Iouis se admonitu erudiri simulabat. Nec vetera referre necesse est, Mahometi potentiam superstitionis effecit, quā domestico sanguine, & gentium interitu aluit. Verum libro de religione docui, fraudes illas semper male cessisse. Zoroastres qui Oromasden legum auctorem prætulit, interlicem se legislatorem fuisse expertus est. Trismegistus Mercurium leges dare Aegyptiis persuasit, & sane leuissimum fuisse dæmonem, qui tanta mala iussit, & tam ridicula, est credibile. Quin & Zamolxis Vestæ leges quas Schytis dedit, acceptas retulit. Carthaginenses Saturnum; Athenienses cultissimi populi Minervam legum suarum auctorem iactabant magis, quam credebant. Itaque rem diuinam esse arbitrabantur legem ferre hominibus. Cum n. homines natura sint liberi, nullus si primordia nascendi, viuendique spectes, alteri est obnoxius, cum sint etiam libertatis, & iuris sui tenaces, difficile sanè & prope tyrannicum videbatur suas cuiquam leges impingere, & parem in pares exercere potestatem, ideoque legum auctoritatem in sanctiorem aliquam, diuiniorumque naturam referebant. Verum rectius fecissent, si Reipublicæ necessarios magistratus, & quod ei consecratum est, legum condendarum potestatem magistratibus concessam esse docuissent. Nam superstitionis illa cum diuturna esse non possit, nec omnes ex æquo teneat, etiam veræ legislatorum auctoritati existimationem detrahit. Omne simulatum cum patefcit, bis nocet contempto.

Reipublica
per commenta
non consu-
litur.

Privatus le-
gem ferre
non potest.

§. 3. Legum conditor non potest esse priuatus, sed opus est ut sit vel vniuersa Respublica, vel magistratus. Proprium nunc est magistratus. Nemo enim legibus suis obligare quenquam, nisi subditum potest. Ad imperandum enim requiritur dominium politicum seu civile. Requiritur etiam potestas coercendi, & poenis sanciendo legis obseruationem, quæ non po-

test esse in priuato. Sine iurisdicção strictè sumpta esse potest, legem enim ferre potest, quamquam iudicandi potestate quispiam careat, & iudicare potest quæ leges condendi potestate careat.

§. 4. Potestas leges condendi natura est in ipsa reipublica, seu hominum multitudine, non vno quopiam; nam iam dudum est explosa Canonistarum quorundam opinio, qui naturam hanc potestatem supremo principi, & successori tribuerunt. Ipsa igitur Respublica ius suæ gubernationis, & legum tantum habet, si naturam spectes, ideoque condere leges, & magistratum sibi potest præficere, in eum etiam conferre potestatem legum condendarum. Ita S. Thom. 1. 2. q. 90. art. 3. & q. 97. art. 3. Molin. T. 1. inst. tra. 2. d. 12. 22. Bellarmin. T. 1. l. 3. de laicis.

Natura est
in ipsa re-
publica ius
condendarum
legum.

Ratio perspicua hoc demonstrat, nulli enim vni hoc conuenire potest, ut multitudinis curam suscipiat, nullus in alium habet potestatem, nisi aliena voluntate, vel delicto. Nec ineffectui, aut primogenitura, aut iuri patrio potestas illa debetur. In ipsa tamen Respublica est, quia sine legibus & ordine iuris regi non potest. Nihil certius, si titulum secundum l. 1. 7. legas, nam leges à populo primum factas, deinde ad senatum esse de latam eam potestatem, demum ad Cæsarem. Necessarium itaque, nobis videtur ipsius iuris originem, atque processum demonstrare.

Populus pri-
mo dominus
legis regis
Cæsari com-
missi pote-
statem.

1. Et quidem initio ciuitatis nostra populus sine lege certa, sine iure certo primum agere instituit, omniaque manu à rebus gubernabantur.

2. Postea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipsum Romulum traxit populū in triginta partes diuississe, quas partes Curias appellauit: propterea quod tunc reipublica curiam per sententias partium earum expediebat. Et ita leges quasdam & ipso curiatis ad populum tulit. Tulerunt & sequentes reges quæ omnes conscriptæ extant in libro sexti Papirij: qui fuit ille temporibus, quibus superbus Demaratus Corinthius filius, ex principalibus viris. Is liber, ut diximus, appellatur ius civile Papirianum, non quia Papirius de suo quicquam ibi adiecit: sed quod leges sine ordine latis in vnum composuit.

3. Exactis deinde regibus, lege Tribunitia omnes leges habere exoleuerunt: iterumque caput populus Romanus incerto magis iure, & consuetudine aliquid per latam legem: idque prope viginti annis passus est.

4. Postea ne diutius hoc fieret: placuit publica auctoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus, quas in tabulas oboreas per scriptas pro Rostris composuerunt, ut possent leges apertius percipi. datumque est eis ius eo anno in ciuitate summum: ut leges & corrigerent, si opus esset & interpretarentur: neque promouatio ab eis sicut à reliquis magistratibus fieret. Qui ipsi animaduertentes aliquid deesse istis primis legibus: itaque sequenti anno alias duas ad easdem tabulas adiecerunt. & ita ex accidentia appellata sunt leges duodecim tabularum: quarum ferendarum auctorem fuisse decemviris Hermodorum quendam Ephesium, exulantem in Italia, quidam retulerunt.

5. His legibus latis, cepit, ut naturaliter euenire solet, ut interpretatio desideraret prudentium auctoritate necessariam esse disputationem fori. Hec disputatio, & hoc ius, quod sine scripto venit, compositum à prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, ut cetera partes iuris suis nominibus designantur, datis propriis nominibus ceteris partibus: sed communi nomine appellatur ius civile.

6. Deinde ex his legibus, eodem tempore ferè, actiones composita sunt: quibus inter se homines disceptarent. quas actiones ne populus, prout vellet institueret: certas solennesque esse voluerunt. & appellatur hac pars iuris, legis actiones, id est, legitime actiones. Et ita eodem penè tempore tria hæc iura nata, ut leges duodecim tabularum: ex his fluere cepit ius civile: ex istis legis actiones composita sunt. Omnium tamen harum & interpretandi scientia, & actiones, apud collegium Pontificum erant: ex quibus constituebatur, quis quoquo anno præesset priuatis. & ferè populus annis prope centum hac consuetudine vsus est.

7. Post-

7. Postea cum Appius Claudius proposuisset & ad formam redegeret has actiones: Gnaeus Flavius scriba eius Libertini filius, subreptum librum populo tradidit: & adeo gratum fuit id munus populo, ut tribunus plebis fieret, & senator, & edilis curulis. hic liber, qui actiones continet, appellatur ius civile Flavianum: sicut ille, ius civile Papirianum. nam nec Gnaeus Flavius de suo quicquam adiecit libro. Augescente ciuitate, quia deerant quaedam genera agendi, non post multum temporis spatium Sextus Aelius alias actiones composuit, & librum populo dedit, qui appellatur ius Aelianum.

8. Deinde cum esset in ciuitate lex duodecim tabularum, & ius civile: essent & legis actiones: euenit, ut plebs in discordiam cum patribus perueniret, & secederet, sibiq; iura constitueret quae iura plebscitā vocantur. mox cum renouata est plebs: quia multa discordia nascebantur de his plebscitis, pro legibus placuit & ea obseruari lege Hortensia & ita factum est, ut inter plebs scita, & legem species constituendi interessent: potestas autem eadem esset.

9. Deinde, quia difficile plebs conuenire cepit, populus certe multo difficilior in tanta turba hominum: necessitas ipsa curam reipublicae ad senatum deduxit. Ita cepit senatus se interponere: & quicquid constituisset, obseruabatur. idq; ius appellabatur senatus consultum.

10. Eodem tempore & magistratus iura reddebant: & ut scirent ciues quod ius de quaqua re quisque diciturus esset: seque praeueniret: edicta proponebant. quae edicta praeorum, ius honorarium constituerunt. Honorarium dicitur, quod ab honore praeoris venerat.

11. Nouissime, sicut ad pauciores iuris constituendi via transisse ipsis rebus dictis antibus videbatur: per partes euenit, ut necesse esset reipublicae per vnum consuli. nam senatus non perinde omnes prouincias probe gerere poterat. Igitur constituto principi, datum est ei ius, ut quod constitueret, ratum esset.

12. Ita in ciuitate nostra, aut iure, id est lege constituitur: aut est proprium ius civile, quod sine scripto in sola prudentium interpretatione consistit: aut sunt Legis actiones, quae formam agendi continent: aut Plebscitum, quod sine auctoritate patrum est constitutum: aut est magistratum Edictum, Vnde Ius Honorarium nascitur: aut Senatusconsultum, quod solum senatus constituente inducitur sine lege: aut est Principalis constitutio, id est, ut quod ipse princeps constituit, pro lege seruetur.

§. 5. Omnium regnorum est illa consuetudo, ut princeps supremus leges nouas condere, veteres abrogare possit: Non tamē est ad supremam iurisdictionem necessearium, aliud n. est praeceptum, gubernatio, coëreictio, aliud lex. Itaque, quanquam ita fieri soleat, & aliter recte fieri vix possit, non sunt perpetuo coniuncta suprema potestas, & legum condendarum facultas. Gubernare enim Rempublicam, coercere improbos secundum leges olim latas poterit magistratus. Potest enim Respublica cum regem eligit, vel acceptat sibi maximum hoc ius retinere, ne leges nouas ille condant, neu veteres antiquet. Imo vero multi regum in leges iurant, cum diadema accipiunt; itaque ad quas seruandas iureiurando sese altringunt, eas abrogare non possunt. si igitur princeps obligari potest, ne leges veteres violet, vel abroget, quis dubitet eundem altringi posse, ne nouas imponat? Nam haud minus est in nouarum legum conditu, quam in veterum abolitione periculum: cum quia omnia noua multis molesta sunt, tum quia noua lege, in Republica, quae multas leges habet, ordinarie alicui veterum derogatur: Quod adeo uisatum fuit, ut in omnibus legum sanctionibus poneretur, essetque, ut vocat Cicero, Tralatitium, quod ē veteribus legibus in nouas transferretur. Cicero l. 3. epist. ad Attic. 23. Alterum caput est tralatitium, de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. Tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, & a quo sit inculcatum, vide, scis enim Clodium sanxisse, ut vix, aut omnino non posset, nec per senatum, nec per populum infirmari sua lex. Sed vides nunquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quae abrogarentur. nā si id ef-

set, nulla ferē abrogari posset. neque enim vlla est, quae non ipsa se sepiat difficultate abrogationis, sed cum lex abrogatur, illud ipsum abrogaretur, quo modo eam abrogari oporteat. Hoc cum reuera ita sit, octo nostri tribuni pl. caput posuerunt hoc: Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges, plebsque scita: hoc est, quod per legem Clodium, promulgare, abrogare, erogare, S. F. sua non liceat, non licuerit: Quod ei, qui promulgauit, abrogauit, derogauit, ob eam rem poena, multaue sit, E. H. L. N. R.

Itaque in potestate Reipublicae principem constituentis positum fuerit, legum condendarum, aut nō condendarum potestatem principi facere, aut eam facultatem moderari, ut quasdam sinatur, quasdam prohibeatur condere. Atque omnino temperatam esse eam potentiam oportet, nec sine consensu aliorum, aut maturo consilio. Nunquam enim desunt, qui nouis legibus priuata commoda augere desiderant.

§. 6. Quia tamen in singulos dies nouae contrauerſiae emergunt, & propter continuos motus crebro fit, ut quae initio salutares fuere leges, aliquo casu noxiae reddantur, tollendaeque sint, factum est, ut omnes penē Reipublicae principibus, aut senatoribus ius illud tribuerint. Itaque Monarchica potestas, siue Augusta sit, siue Regia, siue quocūq; alio nomine dicatur, modo absoluta sit, condendarū, explicandarū, abrogandarum legum ius auctoritatemque in Rep. bene constituta obtinebit. Imperatori enim & Regi ipsas leges Respublica subijcit, dum eum quasi animatam legem accepit. Hinc & potestas priuilegiorum dandorum concessa est principi, quae semper legi communi derogatur. Omnes sanē principes, etiam non supremi, ea lege vtuntur. Nam quis ex Germaniae proceribus non interdum remittit poenam legibus imperatoris debitam? quis non mirigat? Quin etiam interdum, cum alicuius delicti atrocitas in facinore ita postulat, exasperat. At hoc non posset, nisi legis ipsius temperandae potestatem haberet. Itaque cum principatum dedit Respublica iuxta leges administrandum, censetur etiam miserendi facultatem dedisse. Optime hac de re censuit Joannes de Salas disp. 7. de leg. sect. 3. Dico quinto, aliqui proculdubio fuerunt specialiter a Deo constituti Reges ac Principes cum legislatiua potestate, quae nisi accipitur semper intelligitur concedi Regibus, & Principibus. Patet de Saule, & David, quos Deus reges constituit, licet Samuel vixerit, & populus eos acceptauerit: Moysi autem, & Iosue, & quibusdam alijs iudicibus, & ducibus, licet Deus concesserit potestatem iudiciariam, & ducalem, nescio an Deus dederit aliquibus eorum (ut Moysi & Iosue) potestatem legislatiuam: quam alios iudices non habuisse certum mihi est: quia non erant duces, nec imperare quidquam poterant, nisi in ordine ad iudicia & sententias ferendas.

Non igitur sentiendum est, cum aliquis hominum cœtus in vnum conuenit, principemque sibi deligit, quasi naturali ductu, & sequela etiam legum ferendarum potestatem illi collatam a Deo; sed tantum ipsi communitati per modum proprietatis naturam consequentis datur, nam constituto illo corpore, naturaliter iuris, & legum necessitas, adeoque potestas exurgit, & principi pro voluntate reipublicae, & vsu communicatur.

§. 7. Hac potestas a nullo cœtu, sine iniuria potestatis aufertur, nisi causam cœtus ipse dederit. Nam quemadmodum homo ratione vtens est naturaliter liber, nec in seruitutem sine plagij crimine trahi potest, ita neque corpus hoc politicum suo iure priuari potest. Tanto itaque detestabilior est tyrannus plagiarior, quanto plures nefarie opprimit. Exui tamen suo iure ob delictum potest Respublica, si iure abutatur, si vicinis incurset, si ius reddere petentibus recuset. Quemadmodum in priuato quolibet abusus libertatis ple-

id est, sine fraude.

Eius hac lege nihil derogatur.

In omni re publ. bene constituta magistratus habet ferendarum legum potestatem.

Omnes principes temperare leges possunt.

Cœtus conſequitur legum necessitas.

Cœtus sine culpa non potest auferri legum condendarum potestatem.

Suprema iurisdictioni, naturae non iungitur legum ferendarum potestas.

tis plebitur seruitute. Publicus enim libertatis abusus est priuato nocentior.

§. 8. Potestas legem condendi, omnisque ciuili iurisdicção, & regimen, quod vel multitudinis pars, vel vnus aliquis in multitudinem obinet, ab ipsa communitate manat: nec aliter iusta esse potest, nisi in bello capris. Cum enim à Deo, adeoque natura sit in cetera illa potestas, non in singulis, non in certo hominum genere, non potest vel ad vnum, vel certos sine aliorum voluntate deuenire. Nam de regibus à Deo per reuelationem constitutis non ago.

Nec modo primus regum à populo diadema accipit, sed omnes etiam successores, cum succedendi ius populus donauit.

§. 9. Nulla lex ciuili vniuersum orbem obligare potest, quia nemo est vniuersi dominus. Fallitur igitur Barth. I. hostes. de captiuis, dum hæreseos eum condemnat, qui negat Imperatorem esse orbis dominum, nisi forte de Romano orbe eum quispiam velit interpretari. quanquam ne sic quidem hæresin vocari velim. Idem tamen Panormitanus, 2. par. conf. 6. n. 2. Paulus Castrensis, alique arbitrantur. Verum id falsum esse docent plurimi, & ipsa historia; & Geographia, non enim vel decimam orbis partem vnquam Romanus obtinuit, etiam cum Ephraten transiit, & à Parthis signa recepit. Neque omnibus Christianis ciuiles leges ponere Imperator Christianus potest, quamuis enim sit supremum caput Reipublicæ in temporali gubernatione, & maximo honore inter reges habeatur, non est tamen regum Dominus.

§. 10. Quemadmodum supremis gubernatoribus non est data maior legum condendarum potestas, quam lege regia, hoc est Reipublicæ consensu sit data; ita principibus, aliisque sub rege constitutis non est alia potestas, nisi permissu supremi principis, quæ in Germania Electoribus, aliisque ampla est, in Hispania restricta, nemo enim præter regem leges ferre potest, nisi speciali priuilegio illi concessum sit: causa diuersi iuris est, principum minus dependens iurisdicção.

§. 11. Legum condendarum, abrogandarumque potestas, inter capita maiestatis primarium merito censetur. Cui enim facultas illa concessa est, ille ius maiestatis obinet, cui deest, non censetur habere ius maiestatis. Merito sane, nam legum condendarum potestas illa est, vt facile totam rempublicam commutare possit, atque in aliam transferre, quod callidissime fecit Augustus, nomina magistratuum, & cærimonias vsurpando, ius, & potentiam ad se trahendo. Ita breui ex præsidibus, & liberis magistratibus, facta sunt purpurata mancipia.

CAPVT VI.

Finem legis esse facere viros & ciues pariter bonos.

In paruis in iustos se distunt, vt iusti in magnis esse possint.

Legis finis & media honestas sit.

§. 1. **F**OEDA est pariter, & perniciofa Reipublicæ, vetusta tamen opinio: Rempublicam sine aliqua iniustitia administrari non posse. Hæc enim leges admittit iniquas, imo postulat, nec finem habet illum, vt ciues faciat bonos, sed vtilitatem aliquam, falsa eius specie captus legislator spectat, facturus etiam, iustitiamque detestanda scelera, si vtilia fore viderentur. Quanto melius Plato, Legem esse gubernandirationem, normamque veram definit, quæ per convenientem viam ad optimum nos deducit, transgredienti penam, parenti præmium præfigit? A summo bono enim est lex, & ad summum bonum tendit, ducitque & trahit. Finis eius est iustitia, ipsa opus est Reipublicæ, institutrix est, & ad optimum directrix.

Finem eum egregie Cicero exposuit l. 2. de legib. Constat profecto ad salutem ciuium, ciuitatumque, incolumitatem, vitamque omnium quietam, & beatam, conditas esse leges: eosque, qui primum eiusmodi scita sauerunt, populi ostendisse, ea se scripturos, atque laturos, quibus illi adscriptis, susceptis, honeste, beatè, viuerent: quæque ita composita, sancta, essent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par est, eos, qui perniciofa, & iniusta populi iussa descriperunt, cum contra fecerint, quam polliciti, profectusque sint, quiduis potius tulisse, quam leges: vt perspicuum esse possit, in ipso nomine legis interpretando inesse vim, & sententiam iusti, & iuris colendi.

Optime etiam Plutarchus; In ciuitate, quedam ad honestatem, quedam ad necessitatem pertinere; Honestorum summum esse, & primum τὸν ἀρετῆς. Necessariorum τὸν ἐπιουσίαν, affluentiam; qui cum legem esse honestorum definit, perspicue iudicat, leges iniquas, praua iubentes, virtuti quocunque modo aduersas, tam sancto titulo nequaquam se dignari. Cum enim lex sit vinculum ciuitatis, fundamentum libertatis, fons æquitatis, cum mens, animus, consilium, sententia, mores ciuitatis in legibus siti sunt, non potest alium finem habere, quam optimum, quo vniuersitas ipsa gubernatur. Optima igitur leges censenda sunt, quæ non opibus maxime homines cumulent, sed quæ morum humanitate, & rerum ciuilium prudentia, quam instructissimis efficiant. Diod. Sicul. l. 1. hist.

§. 2. In legibus itaque ferendis magnopere curandum est, vt non circa vitæ instrumenta, sed ipsam totam vitam occupentur; Legislator non viuendi artifex est; & quamquam singularem actiones complectatur, ad virtutem tamen & illa diriguntur. Ipsi initijs errorem ponit, qui putat legem tantum terrestres operas promittere, altius spirant, Dei sunt munus. Quæ admodum medicina sanitatis est causa constituta, nec aliter laudatur, quam si multiplicem scientiæ, herbarumque varietatem ad firmam, restaurandamque corpora adhibeat. Quis enim medicum sentiat, omnia quidem recte constituentem, sed tamen de sanitate nequaquam sollicitum? Legislator itaque rationem tradet, qua in quaque re omnes officiorum numeros facile ciues exequantur. Leges ciuitatem muniunt, securitatem, tranquillitatemque tuentur, sed quæ primario totam vitam contineant. Nam media illa, huc adiaphora, nemo recte faciet, nisi habeat, quo relectat. Prima igitur fundamenta iustitiæ iacienda sunt, & insinuanda virtus. Seneca epist. 95. Proponamus oportet finem summi boni, ad quem nitamur, ad quem omne scitum nostrum dictumque respiciat: veluti nauigantibus ad aliquod sidus dirigendus est cursus. Vita sine proposito, vaga est. Quod si vtiq; proponendum est, incipiunt necessaria esse decreta. Illud, puto, concedes, nihil esse turpius dubio, & incerto ac timido, pedem modo referente, modo producente. Hoc in omnibus rebus accidet nobis: nisi eximamur, quæ reprehendunt animos ac detinent, & conari totos vetant.

§. 3. Non semper efficiunt bonos ciues, etiam optimæ leges. Ita plane est; Non semper ad actiones rectas præcepta perdunt, sed cum obsequens ingenium est, aliquando frustra adhibentur, si animum opinio- nes oblidet prauæ. Conandum est tamen Legislatori, & tota mole legum conandum; quamquam enim multa præclare, prudenter, sanctèque constituat, si aliqua parte tamen in vitium impingat, totus impetus eo voluetur, qua proum est. Quanquam enim multa non recte fieri cernat, teneat tamen manu regulam, ad quam distorta, & eminula exigantur, vt quamuis non corrigantur, censuram tamen suam videant, cuius timore, vel sane verecundia percellantur. Multi leges violant, inquis; Bonis patriæ institutis validiora sunt vitia. Vetus hæc querela est. Natura in vitium propendet genus humanum, Et quotus quisque extoto se honesto addicit? quotus quisque bonis legibus obstancia dimouet? Sed nitendum est tamen in contra-

In ipsa lege ratio iusti est.

Honestas & opes Reipub. nerui.

Optimam legum effectus proprius boni moris.

Leges vitæ non tantum administrant viuendi spectant.

Legislator medicus.

Omnis vita sine re spectat.

Ad finem recta vadit, est non affligitur legem.

Præuitas facile trahit, quia in decline.

Cum metu peccare, est emendari.